

STIEL Z

Jaargang 4 nummer 2

juni 1993

De Blauwpoortsbrug **Historische toegang tot de Leidse binnenstad**

Financieel Jaarverslag STIEL 1992

Overzicht activiteiten STIEL in 1993

Taakgroep selectie maakt nieuwe urgentielijst

Colofon

Stielz 4e jaargang, nummer 2

Stielzaken is een kwartaaluitgave van de Stichting Industrieel Erfgoed Leiden, Marelaan 55, 2341 LC Oegstgeest, tel. 071-154470.

Jaarabonnement f 20,- voor vier nummers; losse nummers f 3,75. Donaties kunt u storten op bankrekening 13.84.43.025 of girorekening 10.39.391
ISSN 0928 - 9437

Redactie

Eric-Jan Weterings, Steenschuur 18d, 2311 ET Leiden, tel. 149114

Paul Kop, Groenesteeg 38, 2312 TM Leiden, tel. 125595

Foto's: Niek Bavelaar, Hugo de Grootstraat 28, 2311 XK Leiden, tel. 149863 of 275001

Druk: Drukkerij Stadhuis & Stadsbouwhuis

Inhoud

Financieel jaarverslag 1992 STIEL	3
De Blauwpoortsbrug	6
Nieuwe urgentielijst taakgroep selectie van STIEL	8
Vrouwenkerkhof 8 - 10 geen monumentale allure	8
Voorbij, voorbij: Parmentier	9
Erfgoed in de publiciteit	10
Overzicht activiteiten STIEL in 1993	11

Adressen bestuursleden STIEL

Ing. H.J. Budel, Buizerderf 25, 2251 MS Voorschoten, tel. 071-619659 (voorzitter)
Drs. H.D. Tjalsma, Marelaan 55, 2341 LC Oegstgeest, tel. 071-154470 (secretaris)
E. Lels, Houilaan 27, 2334 CJ Leiden, tel. 071-154190 (penningmeester)
E. Adank, Constantijn Huygenslaan 51, 2332 TS Leiden, tel. 071-769454 (tweede secretaris)
G. Ditz, Boerhaavelaan 162, 2334 EV Leiden, tel. 071-174553 (secretaris taakgroep selectie)
Dr. T. Dijs
Mr. D.E. Krantz

Omslag: Gevelsteen in het 'vishuisje' op de Blauwpoortsbrug (Foto Niek Bavelaar)

Vergadering Werkgroep

De volgende vergadering van de Werkgroep Industrieel Erfgoed Leiden vindt plaats op dinsdag 8 juni 1993 om 19.45 uur in zaal 148 van het LAKgebouw (gebouw 1175, Cleveringaplaats 1)

Iedereen is op deze vergadering welkom. De agenda is als volgt:

1. Opening
2. Mededelingen
3. Kort verslag en besluitenlijst vergadering 30-3-1993 (zie elders in deze Stielz)
4. Stand van zaken bedreigde panden (De 'Vooruit' e.a.)
5. Inventarisatie documentatiemateriaal STIEL
6. Tentoonstelling Parmentier
7. Project Blauwpoortsbrug
8. Leidse Uitdag / Open Monumentendag
9. Wat verder ter tafel komt
10. Sluiting

H.D. Tjalsma
secretaris

Kort verslag en besluitenlijst vergadering Werkgroep Industrieel Erfgoed Leiden 30-3-1993

-Wijziging samenstelling stichtingsbestuur: Voorafgaand aan de werkgroepsvergadering heeft de jaarlijkse vergadering van het stichtingsbestuur plaatsgevonden. In het stichtingsbestuur heeft zich een belangrijke wijziging voorgedaan. Ester Lels heeft Maria Goedhart als penningmeester opgevolgd. Maria Goedhart, die al enige tijd geleden te kennen had gegeven het bestuur te willen verlaten, vooral vanwege haar vertrek uit Leiden, verlaat het stichtingsbestuur. De voorzitter dankt Maria voor het vele en accurate werk, dat door haar verricht is. Hij heet Ester Lels welkom in het bestuur van STIEL. Verder heeft het stichtingsbestuur het financiële jaarverslag over 1992 goedgekeurd, alsmede de begroting voor 1993. (Zie hiervoor pag. 3 e.v.)

-Stand van zaken bedreigde panden (Parmentier, 'De Vooruit'):

Parmentier: Sloop is onafwendbaar geworden, vooral doordat begin van het jaar de Raad van State geweigerd heeft de door de gemeente Leiden verleende sloopvergunning te schorsen, ook al was daar een aantal bezwaarschriften tegen ingediend. Op deze bezwaarschriften is nog geen antwoord gekomen van de gemeente. Er is overigens ook nog steeds geen uitspraak van de Raad van State over de kroonberoepen, die zijn ingesteld m.b. t. de wijzigingen van het bestemmingsplan. De vergadering ziet weinig mogelijkheden meer, behalve het leveren van juridische achterhoedegevechten; om deze reden wordt afgezien van in beroep gaan tegen de weigering van B en W om Parmentier op de gemeentelijke monumentenlijst te zetten. Zie ook elders in deze Stielz.

(lees verder op pagina 5)

Financieel jaarverslag STIEL 1992

In 1992 heeft de Stichting Industrieel Erfgoed Leiden wederom een subsidie van f500,— mogen ontvangen van de Vereniging Oud Leiden. Speciaal voor het lustrum kwamen bijdragen binnen van f1.500,— van de Gemeente Leiden, f250,— van Meerburg B.V., f2.000,— van de Koninklijke Sanders B.V., f500,— van de Leidse Vereniging van Ondernemers LVI en f373,— van Bols Benelux B.V. De donateurs brachten in 1992 f5.065,— bijeen. Hieronder viel een bedrag van f500,— van de TRN-groep en f100,— van B&G Assurantiepartners. Naast deze financiële steun werd de Stichting ook op andere wijze gesteund, namelijk door Steenhouwerij Natuursteenhandel Keuzenkamp B.V. en Aannemingsbedrijf Burgy B.V., die aanmaak respectievelijk inmetelen van de "stoomgedenksteen" sponsorden, de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Rijnland, die de receptiekosten in de Lakenhal voor haar rekening nam en vooral Drukkerij Groen B.V., die zeer genereus alle kosten droeg van het jubileumboek "De kunst van het bewaren. Industrieel Erfgoed in Leiden". De geboden vormen van ondersteuning maakten dat de geregistreerde uitgaven in de jaarrekening belangrijk onder het geraamde niveau bleven. Alle betrokkenen zijn wij daarvoor zeer erkentelijk.

De overige inkomsten bestonden uit ontvangen rente en de opbrengst van de verkoop van enkele oude Stielz-nummers aan belangstellenden. De verkoop van het lustrumboek viel ook onder deze post. Nieuw was de opbrengst uit het tegen betaling ter beschikking stellen van advertentieruimte in Stielz.

In 1992 waren de kosten voor het secretariaat zoals begroot. De nieuwe opzet van het mededelingenblad Stielz bleek echter hogere kosten met zich mee te brengen dan werd verwacht. Het in de jaarrekening genoemde bedrag voor de uitgaven van Stielz geeft een vertekend beeld te zien, omdat de kosten voor het laatste nummer van 1992 pas in 1993 zullen worden verrekend. Lichtpunt was evenwel dat voor wat betreft de portokosten een besparing tot stand kwam door het opnemen van de uitnodigingen en de notulen van de vergaderingen in Stielz in plaats van de tot nu toe gebruikelijke aparte verzendingen.

De kosten voor inventarisatie en onderzoek waren in 1992 minder hoog dan verwacht. Kosten werden grotendeels gemaakt voor de documentatie. De uitgaven van de Taakgroep Selectie zijn onder deze post geboekt. De uitgaven voor publiciteit en informatie zijn, zoals in eerdere jaarverslagen reeds werd benadrukt, voor de bekendheid van de Stichting en haar werkzaamheden van vitaal belang. De jaarlijkse deelname aan de Open Monumentendag / Leidse Uitdag is hier een voorbeeld van. De huur van expositieruimte in de smederij Van Velzen, zijnde f40,— per maand, vormde een groot deel van de uitgaven voor de publiciteit en informatie. Dit is een zware structurele post op onze begroting, waarvoor inmiddels naar een andere oplossing wordt gezocht.

De rubriek overige uitgaven bestond o.a. uit de jaarlijkse bijdragen aan de Federatie Industrieel Erfgoed Nederland (FIEN), aan de Stichting Nationale Contactencommissie

Monumentenbescherming (NCM) en aan de inschrijving bij de Kamer van Koophandel.

In 1992 werd door de Stichting twee keer een bedrag van f150,— aan de Raad van State betaald. Dit in verband met de actie rond de 'Parmentierpanden'. De Stichting heeft dit jaar twee projecten financieel ondersteund: f100,— werd besteed aan de tentoonstelling Katharina Behrendt in de Lakenhal en f150,— werd aan de Dirk van Eck Stichting gedoteerd.

Na de betreuzwaardige vernieling van de veilingklok heeft de Stichting het bedrag van f2.500,— teruggestort naar de Coöperatieve Groenten-, Fruit- en Bloemenveiling Vereniging Leiden en Omstreken G.A. i.l. De subsidie, die bedoeld was voor de verhuizing van de veilingklok, werd daarmee geretourneerd.

De film is in 1992 helaas nog niet van de grond gekomen. Dit is de reden waarom er een aanmerkelijk verschil is tussen begrote en werkelijke uitgaven.

De kosten van het lustrum waren tot nog toe ongeveer f5.000,—. Verwacht wordt dat dit bedrag nog zal oplopen. Hiervoor is nog f750,— gereserveerd op de begroting van 1993.

Al met al is er in het eerste lustrumjaar van STIEL veel gebeurd en was er een evenredige toename van de financiële handelingen. Voor 1993 staan de zaken er weer heel anders voor. Er zal steeds gepoogd moeten worden de uitgaven zoveel mogelijk te beperken, omdat er nog te weinig structurele inkomsten zijn. De jaarlijkse subsidie van f500,— van de Vereniging Oud Leiden (toegezegd tot en met 1994) komt daarom goed van pas. Het aantal donateurs blijft gelukkig stijgen. Wel moet bij de begroting van 1993 rekening worden gehouden met het feit dat er in 1992 verhoudingsgewijs hogere bedragen zijn geschonken door de donateurs, omdat het een lustrumjaar was.

Het bestuur is voornemens de werkgroepleden — waarvan tot nu toe geen donatie werd verwacht; zij brengen immers hun werkkraft in — in 1993 een vrijwillige bijdrage van f15,— per jaar te vragen voor de gemaakte onkosten van Stielz. Het bestuur en de redactie van Stielz willen er overigens alles aan doen om de kosten van het blad zo laag mogelijk te houden. Men heeft plannen om de inkomsten ter bedruiping van Stielz te verhogen (o.a. door het aanbieden van advertentieruimte en mailingfaciliteiten). De begroting voor Stielz is voor 1993 nadrukkelijk taakstellend geworden.

In 1993 zal Uitgeverij Dwaarsstap nog f300,— aan de Stichting overmaken als subsidie voor de in 1992 verschenen wandelfolder. De Gemeente Leiden zal nog f150,— aan de Stichting dienen te betalen, omdat zij het kort geding, met betrekking tot de plaatsing van de Parmentierpanden op de gemeentelijke monumentenlijst, bij de Raad van State heeft verloren en nu de kosten hiervan aan STIEL moet terugbetalen. Ook moet er nog een totaalbedrag van f1.370,— van de Leidse boekhandels en de Gemeente Leiden bij STIEL binnenkomen ter betaling van door de Stichting geleverde lustrumboeken.

Voor het jaar 1993 is een door STIEL te organiseren tentoonstelling in de Openbare Bibliotheek van Leiden gepland. Hiervoor wordt f1.000,— op de begroting uitgetrokken. Daarnaast zijn er, zoals ieder jaar, de gebruikelijke onkosten te verwachten voor de posten secretariaat, inventarisatie en onderzoek, publiciteit en informatie en overige.

M.C. Goedhart
penningmeester

Jaarrekening 1992 en Begroting 1993

	Begroot 1992	Werkelijk 1992	Begroot 1993
Ontvangsten			
Subsidies	f1.500,00	f500,00	f500,00
(projectgebonden: Lustrum	f31.000,00	f4.623,00	—
Film	f12.000,00	—	f12.000,00
Veilingklok)	—	—	—
Donaties	f2.750,00	f5.065,00	f4.250,00
Overige	—	f2.965,08	f1.400,00
	f47.250,00	f13.153,08	f18.150,00

	Begroot 1992	Werkelijk 1992	Begroot 1993
Uitgaven			
Secretariaat	f600,00	f600,61	f700,00
Stielz	f1.200,00	f1.312,78	f2.500,00
Inventarisatie en Onderzoek	f1.300,00	f446,59	f1.000,00
Publiciteit en Informatie	f600,00	f821,40	f1.200,00
Tentoonstelling Openbare Bibliotheek	—	—	f1.000,00
Overige	f400,00	f 1.200,78	f1.000,00
(projectgebonden: Lustrum	f32.000,00	f 5.010,69	—
Film	f21.000,00	—	f12.000,00
Veilingklok)	f2.500,00	f2.500,00	—
Verschil uitgaven en inkomsten	+ f12.350,00	- f1.260,23	+ f 1.250,00
	f47.250,00	f13.153,08	f18.150,00

Balans per 31 december 1992

Activa	Passiva
Liquide middelen:	Vermogen f7.521,82
Banktegoed f872,90	Reserveren
Girotegoed f1.845,85	Lustrumkosten f750,00
Plusrekening f5.029,36	Crediteuren:
Vorderingen f1.820,00	leden f1.296,29
f9.568,11	f9.568,11

Bestuursmededelingen

(vervolg notulen van pag. 2)

- STIEL heeft sinds 30 maart jl. een nieuwe penningmeester: *Ester Lels* heeft Maria Goedhart als penningmeester opgevolgd. Maria Goedhart, die al enige tijd geleden te kennen had gegeven het bestuur te willen verlaten, vooral vanwege haar vertrek uit Leiden, verlaat het stichtingsbestuur. Het bestuur is Maria zeer veel dank verschuldigd voor al haar activiteiten voor STIEL en is zeer verheugd dat Ester haar taken wil overnemen. Het adres van de nieuwe penningmeester is: Houtlaan 27, 2334 CJ Leiden, tel. 071-154190.

- In de loop van juni zullen de werkgroepsleden (dus niet de donateurs die al bijdragen) een verzoek krijgen om een vrijwillige bijdrage (f 15,-) te vragen voor het toezenden van Stielz. Gelet op de sterk gestegen produktiekosten van Stielz, dat zich ontwikkeld heeft van knipselkrant tot volwaardig tijdschrift, wil het bestuur de werkgroepsleden vragen de kostprijs van Stielz te vergoeden. Het bestuur wil met grote nadruk op het vrijwillige karakter hiervan wijzen, werkgroepsleden dragen immers al bij aan STIEL door hun inspanning bij diverse activiteiten.

- Tevens willen wij alle werkgroepsleden op het activiteitenplan wijzen, elders in deze Stielz afgedrukt. Voor allerlei activiteiten zijn er nog vacatures, waar men zich voor kan aanmelden bij een van de bestuursleden!

- Zoals vorig jaar aan de donateurs al is meegedeeld zullen dit jaar de acceptgiro's voor de donaties in de loop van de maanden juni en juli verstuurd worden. In 1994 zullen de acceptgiro's dan nog vroeger, in het vroege voorjaar, verstuurd worden. Het is de bedoeling dat laatste moment vervolgens als definitief tijdstip van verzending aan te houden.

- Regelmatig bereiken ons verzoeken om oude nummers van Stielz. Nummers van vóór 1992 zijn vrijwel geheel 'uitverkocht'. Mochten er donateurs of werkgroepsleden zijn die oude nummers van Stielz of het nog oudere Wielz hebben, die ze willen wegdoen, dan zou het bestuur het zeer op prijs stellen deze te ontvangen (bij het secretariaat).

De Vooruit: nog steeds vooruitgang: misschien een museum van modeltreinen?

-Schenken: Naast een groot aantal voorwerpen uit de Stadswerf heeft STIEL recent ook een aantal voorwerpen en foto's van de suikerwerkfabriek *PEL* gekregen, via de heer Van der Vet, oud-werknemer van dit bedrijf.

-Blauwpoortsbrug: Er is van de kant van de gemeente een herhaalde vraag over de openstelling van de Blauwpoortsbrug (via de Dienst Milieu & Beheer). Er zou een kleine stand opgezet kunnen worden. De vraag is wanneer en hoe vaak deze opengesteld zal worden. Rutger Mazel zal een nadere uitwerking in eerste instantie op zich nemen.

-Stielz: De werkgroep gaat zonder discussie accoord met het voorstel van het stichtingsbestuur aan de werkgroepsleden een vrijwillige bijdrage te vragen voor het toezenden van Stielz ter hoogte van f 15,-.

Andere locatie vergadering werkgroep

De vergadering van de Werkgroep Industrieel Erfgoed Leiden op 8 juni vindt niet plaats in het Gulden Vlies maar in het LAKgebouw (gebouw 1175), Cleveringaplaats 1, zaal 148. De aanvang is ongewijzigd 19u45.

'De Rijnsburgerpoort te Leiden', ca. 1630. Prent van Essais van der Velde (ca. 1590 - 1630)

(Gemeentelijke Archiefdienst)

De Blauwpoortsbrug historische toegangsweg tot de Leidse binnenstad

De brug over het Galgewater bij de Haarlemmerstraat, de Blauwpoortsbrug, heeft een rijke historie. Omstreeks 1350 werd er een nieuwe vestgracht gegraven om Marendorp te ontsluiten, ook waren nieuwe toegangswegen nodig. Op de plek van de Blauwpoortsbrug werd toen begonnen met de bouw van de Lopsenpoort, genoemd naar een buiten de poort gelegen klooster. Uit de rekeningen van de gemeente Leiden is goed op te maken dat de poort goed onderhouden werd omdat deze een belangrijke rol speelde in de verdediging van de stad. De brug was in die tijd nog een eenvoudige ophaalbrug, gelegen voor de poort.

Omstreeks 1400 werden reparatiewerkzaamheden aan de brug uitgevoerd. De poort werd toen in de volksmond Rijnsburgerpoort genoemd, naar "de nieuwe weg" naar Rijnsburg die in het verlengde van de poort was aangelegd.

Vernieuwing

Rond het jaar 1600 bleek dat de middeleeuwse poort ondanks vele aanpassingen niet meer voldeed aan de eisen die aan een belangrijke toegangsweg tot de stad gesteld

werden. Besloten werd de oude poort af te breken en te vervangen door een nieuwe. In 1602 werd de eerste steen gelegd door de zoon van burgemeester Johan van Gael.

Bij de bouw van de poort werd veel natuursteen gebruikt en de bestekboeken vermelden dat de keus viel op "goeden Blauwen onvervalschten ofte onberispelicken Naemschen steen". Vanaf die tijd werd de poort, vanwege de blauwe natuursteen, de Blauwe poort genoemd. Deze naam leeft nu nog voort in de Blauwpoortsbrug. De nieuwbouw van de brug was in 1610 gereed en ook de brug (toen nog van hout) was vernieuwd. De laatste aanpassing in de 17e eeuw vond plaats in 1667 toen de houten brug werd vervangen door een hardstenen brug.

Afbraak en aanpassing

Tot 1737, toen de poort gesloopt werd, vormden de poort en de brug een prachtige toegangsweg tot de stad. Maar de stad Leiden groeide en werd verder uitgelegd.

De Morspoort, in het verlengde van de Blauwpoort, nam de functie van toegangspoort tot de stad over. De Blauwpoortsbrug moest het nu zonder statige poort stellen. Dit

betekende niet dat het onderhoud verwaarloosd werd. In 1787, 1791 en 1795 werden er reparaties uitgevoerd. Ook in de 19e eeuw ging het onderhoud door. In 1853 brachten J. van der Tas en de wed. P.E. de Rijk en Zn. kapitale voorzieningen aan de bogen aan. P. van der Kamp plaatste in 1866 een nieuwe ijzeren draaibrug.

Rolbasculebrug

In 1910 ontwikkelde men over het Galgewater een ijzeren rolbasculebrug, met een electrisch aangedreven mechanisme. Het zal de bezoekers van de Leidse binnenstad niet ontgaan zijn dat er afgelopen jaar opnieuw een ingrijpende restauratie aan de brug heeft plaatsgevonden. Daarbij werden onder meer de electromotoren vervangen omdat deze te lang stil hadden gestaan. Bovendien was het voltage van de motoren niet meer juist. Een zogenaamde PLC (programmable logic controller) zorgt nu voor de aansturing van de electromotoren.

De restauratiekosten van de brug bedroegen circa 4 miljoen gulden, opgebracht door het Rijk, de Provincie en de gemeente Leiden. Het werk werd uitgevoerd door het aannemingsbedrijf van de Gebr. Schouls BV uit Leiden (onderbouw) en door Begemann Staalbouw BV uit Helmond (bovenbouw, bewegingswerk).

Met de voltooiing van deze restauratie beschikt Leiden weer over een prachtige brug die voor velen nog steeds geldt als toegangspoort tot de Leidse binnenstad.

Rutger Mazel

Literatuur:

P.J.M. de Baar, *Bruggenboek Leiden* (1983)

Dr.ir. H.A. van Oerle, *Leiden binnen en buiten de stadsvesten*

Plaatsing eerste deel rolbasculen

(Foto Niek Bavelaar)

Restauratie 1992

(Foto Stadsbouwhuis)

Nieuwe urgentielijst Taakgroep selectie van STIEL

Hoewel de taakgroep de afgelopen maanden geen nieuwe aanvragen heeft ingediend bij de gemeentelijke monumentencommissie, is er wel het nodige werk gedaan. Behoorlijk wat tijd ging zitten in het opstellen van een nieuwe urgentielijst, op basis van de nu volledige inventarisatie van de binnenstad. Bij de start van de taakgroep, in januari 1991, was een urgentielijst opgesteld op basis van de toen 500 geïnventariseerde panden. De volledige inventarisatie telt 1100 objecten. Op grond van zes criteria (herinneringswaarde, esthetische waarde, zeldzaamheid, wetenschappelijke waarde, educatieve waarde en gebruikswaarde) hebben we bepaald welke panden we de komende tijd nader gaan onderzoeken:

- 1 Vrouwenkerkhof 8-10
- 2 Nieuwe Rijn 39-40 (winkelpand Lens)
- 3 Pieterskerkchoorsteeg 21 (vleeschhouwerij)
- 4 Doezastraat 1 (Sijthoff)
- 5 Nieuwe Rijn 19 (restaurant Koornbrug)
- 6 Lange Mare 60 (mangerie de Koekop)
- 7 Morsstraat 2-4 (winkel)
- 8 Hazewindsteeg / Caeciliasteeg
- 9 Botermarkt 3 (winkel)
- 10 Lammermarkt 1-5 (winkel)
- 11 Kloksteeg - reclamebord
- 12 Herengracht 34 (confectiebedrijf Engelstein / vroeger het Volksgebouw)
- 13 Dullebakkersteeg 2-6
- 14 Lege Werfsteeg 10
- 15 Kaasmarkt 9-11
- 16 Kort Rapenburg 18 (winkel)
- 17 Sionsteeg / hoek Haarlemmerstraat
- 18 Oude Rijn 92-94
- 19 Oude Rijn 118
- 20 Kort Rapenburg 14 (winkel)
- 21 Jan Vossensteeg 39
- 22 Van der Werfstraat 25 (broodfabriek)
- 23 Morsstraat 51
- 24 Oude Vest 121
- 25 Haarlemmerstraat 19
- 26 Morsstraat 58
- 27 Nieuwstraat 33-41 (garage)
- 28 Herengracht 36-38 (Zaalberg, nu museum-opslag)

Met de volgende panden wachten we tot de gemeentelijke monumentencommissie de betreffende wijken behandelt:

- 1994 - Hogewoerd 18
- 1994 - Hogewoerd 6
- 1995 - Haven 2 / Oude Rijn 194
- 1995 - Utrechtse Veer 24
- 1997 - Oude Singel 102
- 1997 - Oude Singel 174-176

Leden van de taakgroep zijn op het ogenblik bezig met een aanvraag voor het Van Wijk-complex (Levendaal, Rijnstraat, Hogewoerd, Bolwerkstraat). De eerder ingediende aanvraag voor het winkelpand

Hogewoerd 115 is door de gemeentelijke monumentencommissie overgenomen; dit pand zal op de monumentenlijst worden gezet.

De afdeling monumentenzorg heeft kort geleden een nieuwe lijst van monumenten in Leiden gepubliceerd. Hierin staan alle rijks- en gemeentelijke monumenten en beeldbepalende panden. De lijst is te koop op het Stadsbouwhuis.

Enkele taakgroepleden hebben de afgelopen maanden wegens tijdgebrek moeten afhaken. Gelukkig hebben we ondertussen nieuwe enthousiastelingen kunnen vinden. De taakgroep bestaat nu uit: Marja Kroef (voorzitter), Günther Ditz (secretaris), Piet de Baar, Jan Dröge, Kees Lau, Jaap Jacobs. Daarnaast zijn er enkele stand-by leden gevonden; deze mensen maken geen deel uit van de taakgroep maar zijn bereid af en toe onderzoek te doen. Dit zijn: Marcel van Dijk en Reinier Verbeek, Sjaak Slangen, Elsbeth Geldhof, Annemarie Postma.

Marja Kroef
voorzitter taakgroep selectie

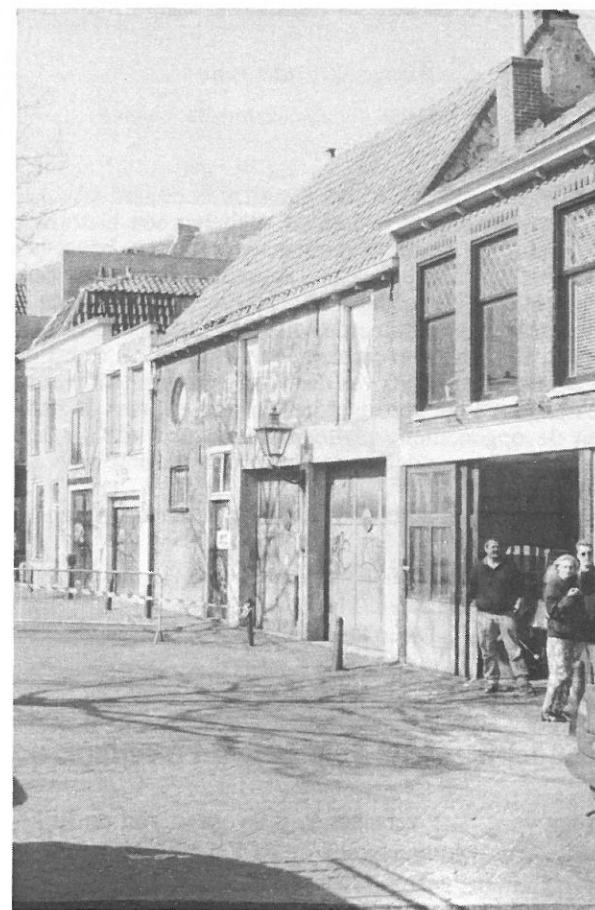
Vrouwenkerkhof 8 - 10 onvoldoende beschermwaardig bevonden

De Taakgroep selectie van STIEL heeft na onderzoek besloten voor Vrouwenkerkhof 8-10 (nummer 1 van de urgentielijst) géén aanvraag in te dienen. Wel zijn de achterhaalde gegevens meegedeeld aan de gemeentelijke monumentencommissie:

De ouderdom van dit pand hebben wij niet met zekerheid kunnen achterhalen, maar het zou best kunnen dat er nog resten van middeleeuwse bebouwing zijn.

In 1824 wordt het pand een "stalling" genoemd (register van eigendoms-overdrachten 1811-1861). Op 14 september 1848 wordt het als "afgebrande stalling" door Ary Dorrepaal-Ledeboer overgedragen aan Jacob van der Weyde. Misschien is de stal daarna afgebroken en op nieuw gebouwd. In het bevolkingsregister 1854-'61 wordt het de "veestal van J. v.d. Heijden" genoemd. Het bevolkingsregister van 1890-1923 benoemt nummer 8 als een stal en pakhuis, en nummer 10 als bergplaats. In de adresboekjes van het begin van deze eeuw worden de panden genoemd als pakhuizen. Vanaf de jaren '20 is er de brandstoffenhandel van Labruyère (eerst P.B., later D.) in gevestigd.

Het uiterlijk van Vrouwenkerkhof 8-10 is pas in de jaren '60 verminkt. Tussen 1964 (GAL PV 7550-13) en

Vrouwenkerkhof

nr 2	4	6	8	10	12

(Foto G. Ditz)

1972 (GAL PV 31616-4) werden een kleine staldeur met rechts en links daarvan een raam vervangen door grote garagedeuren. Deze toestand is nu nog ongewijzigd. Tussen de twee luiken op de eerste etage was in het interbellum een reclameschildering aangebracht. Helaas is deze op de foto (GAL PV 7550-7) niet te lezen.

De nummering was tot 1870 wijk 6 nr. 1366. Tussen 1870 en september 1899 Lange Agnietenstraat/Vrouwenkerkhof 12. Daarna werd het pand gesplitst in Vrouwenkerkhof 8 en 10.

In de bijdragen van Otgaar en Van Schaik over de Leidse prostituties in de tweede helft van de 19e eeuw (Jaarboek der sociale en economische geschiedenis van Leiden e.o. 1991 & 1992) wordt Vrouwenkerkhof 10 genoemd als bekend bordeel. Dit is echter het huidige nummer 6. Ook nummer 2 ('de Likkepot'), 4 en 12 waren bordelen. Gezien het feit dat er geen vroegere industriële bestemming van het pand is te vinden, ligt het niet op onze weg er verder onderzoek naar te doen dan wel het voor te dragen voor plaatsing op de Gemeentelijke monumentenlijst.

Taakgroep selectie

Parmentiercomplex nu werkelijk verleden tijd

Op 2 april 1993 is een aanvang gemaakt met de sloop van het Parmentier-complex. Begin van het jaar heeft de Raad van State geweigerd de door de gemeente Leiden verleende sloopvergunning te schorsen, ook al was daar een aantal bezwaarschriften bij de gemeente tegen ingediend. Over deze bezwaarschriften is nog geen uitspraak gedaan. Min of meer gelijktijdig heeft de gemeente Leiden het bezwaarschrift van STIEL tegen de weigering van B en W om Parmentier op de gemeentelijke monumentenlijst te zetten verworpen. STIEL heeft er van af gezien hier verder beroep tegen aan te tekenen. Er is overigens ook nog steeds geen uitspraak van de Raad van State over de kroonberoepen, die zijn ingesteld m.b.t. de wijzigingen van het bestemmingsplan.

STIEL vindt nog steeds dat het zeer onzorgvuldig van het College van B & W is om dit complex te gaan slopen, zolang nog geen onherroepelijk besluit (door de Kroon) is genomen aangaande de wijziging van het bestemmingsplan. Het staat werkelijk nog steeds niet vast, dat de beoogde nieuwbouw aan de Lammermarkt snel zal kunnen worden gerealiseerd. De wethouder van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening had in 1990 toegezegd niet tot sloop over te gaan zolang "duidelijk is dat nieuwbouw op die plek snel zal kunnen worden gerealiseerd". Door de gemeente is als voornaamste argument om tot het overhaast verlenen van de sloopvergunning over te gaan de brandveiligheid aangevoerd. Volgens STIEL is dat een nogal gezocht argument. De noodzaak om dit pand brandveilig te houden bestrijden wij op zichzelf uiteraard niet. Dit doel was echter ook nog wel langs andere wegen dan totale sloop te bereiken. Het ging hier niet om een bouwvallig en onbewoonbaar verklaard pand, waarvan het verdwijnen door niemand werd bestreden, maar om een nog niet 'uitgeprocedeerd' gebouw. Het was uiteraard niet mogelijk om tot sloop over te gaan zolang de krakers nog in het complex zaten, vandaar dat de gemeente een argument moest vinden om de krakers uit het gebouw te laten verwijderen. Dat argument werd gevonden in de brandveiligheid.

Er zit geen woord overdrijving bij als we zeggen dat er met het Parmentiercomplex weer een karakteristiek fabriekspand uit Leiden verdwenen is, één van de laatste belangrijke herinneringen aan de textielindustrie. Het was van grote betekenis voor een beter begrip van de lokale Leidse geschiedenis.

Zoals al in de vorige Stielz bericht is tijdens de sloop een bouwhistorisch onderzoek uitgevoerd. STIEL hoopt later in het jaar met behulp van een kleine tentoonstelling in de Centrale Openbare Bibliotheek ruimer aandacht aan Parmentier te kunnen besteden.

H.D. Tjalsma
secretaris

Erfgoed in de publiciteit

Tijdschriften

Van *Industria*, de nieuwsbrief van FIEN, verscheen in april het tweede nummer van dit jaar. Zoals bekend bevat het een agenda van diverse activiteiten, berichten uit de provincies en een beknopt beredeneerde literatuursignalering.
Abonnementen: Overmaken van f 26,- voor de jaargang 1993 op Postbankrek.nr. 132802 t.n.v. Stichting FIEN, Industria, Oosteinde 13, 7772 CA Hardenberg.

NBS Nieuws is (vooralsnog) een nieuwsbrief uitgegeven door de Nederlandse Bruggen Stichting (NBS). Deze stichting, in maart 1992 opgericht, bracht in april van dit jaar het eerste nummer uit. Zoals de naam doet vermoeden, behoort het bevorderen en verspreiden van kennis over de Nederlandse bruggenbouw uit heden en verleden tot de doelstellingen van de NBS. Daarnaast wil men "...mee-werken aan het zo mogelijk in stand houden van bruggen die uit een oogpunt van cultuur-historie, stedenbouw of landschap van waarde zijn of het op andere wijze behouden van de herinnering aan deze bruggen indien zij met sloop worden bedreigd."

In opdracht van het PIE (Projectbureau Industrieel Erfgoed) is de NBS bezig met een onderzoek 'Bruggen als industrieel erfgoed'. Dit is één van de onderzoeken die onder auspiciën van het PIE worden verricht; de onderzoeken tezamen moeten het ministerie van WVC en andere bevoegde overheden een selectiehandvat bieden om bepaalde delen van het industrieel erfgoed tot beschermd monument te verklaren.

De nieuwsbrief bevat korte verslagen van tentoonstellingen, studiedagen en een beknopte kennismaking met twee werkgroepen van de NBS: 'Bruggen van IJzer en Staal' en 'Bruggen van Beton'.

Voor het krijgen van informatie en voor het geven (er is behoefte aan informanten) is er het volgende redactieadres: Ir. G.J. Arends, Gebouw voor Bouwkunde, Kr.7.01, Berlageweg 1, 2628 CR Delft. Tel.(015) 784886 of (01820) 20935. Begunstigers dienen minimaal f 25,- over te maken op postrek. 58975 t.n.v. de Penningmeester van de NBS, H.Dunantlaan 57, 2614 GK Delft.

(Ingezonden mededeling)

'Op muren en getimmerten'

Geschilderde gevelreclames in Leiden

De Dienst Bouwen en Wonen van de Gemeente Leiden is een nieuwe reeks publicaties gestart met een aardig boekje over gevelreclames in Leiden. Behalve een historisch overzicht van de ontwikkeling van reclame, bevat het boekje, geschreven door Annelies Roovers, ook gesprekken met reclameschilders. Pièce de résistance is uiteraard de gerestaureerde Miss Blanche aan de Herengracht. Een ander exemplaar, van Houten cacao op de Janvossensteeg / hoek van der Werfstraat staat dit jaar op de nominatie om gerestaureerd te worden. Aan de hand van de opgenomen plattegrond kan men een aardige reclame-stadswandeling samenstellen. Vooral omhoog kijken dus. Minpuntje is het ontbreken van de locatie-aanduiding bij de foto's zelf.

Annelies Roovers, 'Op muren en getimmerten...' *Geschilderde gevelreclames in Leiden*. Met ill. en noten.
(Leids verleden 1 - Dienst Bouwen en Wonen, Gemeente Leiden 1993) Verkrijgbaar bij de boekhandels

Landelijke steun voor behoud meelfabriek

In het vorig jaar verschenen jaarverslag van de Rijksdienst voor Monumentenzorg in Zeist wordt aandacht gevraagd voor Meelfabriek 'De Sleutels' in Leiden. Het gebouw wordt een bedreigd monument van moderne bouwkunst genoemd.

Het NRC Handelsblad berichtte eind april over het eerste jaarverslag van het Projectbureau Industrieel Erfgoed (PIE). Projectleider de Boer van PIE noemde 'De Sleutels' bij de presentatie van het jaarverslag in Amsterdam één van de vroegste betonconstructies in Nederland, en het behouden zeker waard.

De Meelfabriek is in 1988 buiten werking gesteld en wordt met afbraak bedreigd. STIEL voert al sinds die tijd actie voor het behoud en hergebruik van 'De Sleutels'. Architect en werkgroep lid van STIEL Marcel van Dijk heeft een ontwerp voor aanpassing en hergebruik van het fabrieksgebouw gemaakt.

Voor al uw druk- en kopieerwerk
en nabewerkingen

Bel of kom langs !

COPY GIGANT ®
HOGWOERD 4
2311 HM LEIDEN
Tel: 071- 149 555

Ma t/m vrij : 9.00- 21.00
Za : 9.00- 17.00

Beknopt overzicht activiteiten 1993 Werkgroep Industrieel Erfgoed Leiden

Taakgroepselectie:

beoordelen / voorleggen te beschermen panden aan monumentencommissie (leden: Marja Kroef (voorzitter); Ditz; De Baar; Dröge; Lau; Jacobs.
'Standby': Van Dijk; Verbeek; Slangen; Geldhof; Postma)

Inventarisatie panden:

afmaken inventarisatie buiten de singels en omgeving Leiden
(taakgroep; vacatures)

Leidse Uitdag / Open Monumentendag:

voorbereiding en coördineren bemanning stand
(Roetman; Krantz; vacature)

Tentoonstelling in Centrale Openbare Bibliotheek Leiden, oktober 1993:

Onderwerp Parmentier, ook zondagmiddag lezing op 10 oktober
(Lels; Koopmans; Kroef; De Baar; Budel; Dröge publicatie Parmentier)

Openstelling Blauwpoortsbrug:

voorbereiding en coördineren bemanning stand, documentatie
(Mazel; Yperlaan; vacature)

Voorjaarswandeling:

te combineren met het vorige punt

Standaardlezing:

(Smit; dia's Bavelaar)

Boek historische winkelpuien

(Weterings; Roetman)

Inventarisatie gereedschappen gemeentewerk:

conservieren en beschrijven voorwerpen, evt. plus interviews
(Dijs; Barendregt; 2 vacatures)

Inventarisatie voorwerpen, werktuigen, foto's en geschriften uit bezit van STIEL:

(Koopmans; hr. en mevr. Bavelaar; Mokkenstorm; vacature)

Kwartaalblad Stielz:

(Weterings; Kop; foto's Bavelaar)

De Heesterboom:

vertegenwoordiging als adviserend lid in bestuur stichting Houtzaagmolen De Heesterboom
(Thomassen)

FIEN:

vaste vertegenwoordiger van STIEL in algemeen bestuur van FIEN
(Ditz)
correspondent FIEN nieuwsbrief
Industria
(Weterings)

Oud Leiden:

officiële vertegenwoordiger van deze vereniging in het bestuur van STIEL
(Dijs)

OCEL (Overleg Cultureel Erfgoed Leiden)

participatie door STIEL
(Budel)

STAL (Stichting Levend Ambacht Leiden)

participatie door STIEL
(Budel; Weterings)

Vrijwilligers gevraagd bij openstelling Blauwpoortsbrug

Op verzoek van de gemeente Leiden biedt STIEL belangstellenden aan een kijkje te komen nemen in de machinekamer van de Blauwpoortsbrug in Leiden. Onder leiding van een brugwachter van de gemeente kunt u zien hoe het bewegingsmechanisme van de brug werkt. Tevens zal er een kleine tentoonstelling over de historie van de brug te zien zijn.

Bij deze rondleidingen is toezicht nodig. Per rondleiding zijn er naast de brugwachter en de projectleider nog twee of drie vrijwilligers nodig.

De data zijn:

donderdag 8 juli (begin Lakenfeesten) 14-16 uur
zaterdag 10 juli 11-16 uur
zaterdag 11 september (Monumentendag) 11-16 uur

Heeft u op een van deze dagen een uurtje of langer vrij, meldt u zich dan aan als vrijwilliger.

Bel Rutger Mazel (projectleider) 071-174653 (tussen 17 en 19 uur) of Henk Budel 071-619659

Op de Open Monumentendag zijn er voor andere projecten ook vrijwilligers nodig. Inlichtingen hierover bij Henk Budel.